

Андрій Смалійчук¹, Катерина Беркела², Анастасія Дзигаленко³

Національний Університет «Львівська політехніка»,

¹ старший викладач кафедри архітектурного проектування та інженерії

e-mail: smaliychullviv@gmail.com

orcid: 0000-0001-7465-3723

² студентка групи AP-43

e-mail: berkelakatreen@gmail.com

orcid: 0000-0002-0706-4651

³ студентка групи AP-43

e-mail: anastasiia.dzyhalenko.ar.2018@lpnu.ua

orcid: 0000-0002-9564-6714

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМОТВОРЕННЯ ТА ЕСТЕТИКИ ЛІТНІХ ПРИМІЩЕНЬ

© Смалійчук А., Беркела К., Дзигаленко А. 2021

<https://doi.org/10.23939/sa2021.02.094>

Літні приміщення є важливим як функціональним, так і формотворчим елементом житлової архітектури. Зважаючи та культурні, архітектурно-планувальні та інші чинники, вони виконують невластиві їм функції. Щоб балкони та лоджії формували виразний естетичний образ будівлі, не змінювалися мешканцями в процесі використання та були багатофункціональними, необхідно застосовувати інші розпланувально-інженерні вирішення. У більшості збудованих будинків їх варто демонтувати та замінити в межах комплексної реконструкції житла ХХ – початку ХХІ ст. після 2030 року.

Ключові слова: балкон, лоджія, демонтаж, функціональність, застосування, облаштування, інженерні комунікації.

Постановка проблеми

Проблематика естетики літніх приміщень часто піднімається на рівні експлуатації житлового фонду у великій кількості статей, заміток, дописів, блоків та іншого інформаційного контенту. Однак зрідка ця проблема піднімається на фаховому рівні архітекторами та дослідниками архітектури. Архітектори-практики часто намагаються знайти певні варіанти, щоб створювати візуально привабливий образ таким чином, щоб його було складно зіпсувати власником кожного конкретного помешкання. Звісно, це може позначитися на художній якості та виразності такої архітектури, проте вона буде практично завжди кращою, ніж цікавий фасад (Король В., 2006) із різноманітними літніми приміщеннями, котрі змінені мешканцями на власний смак та потреби. Зважаючи на це, варто знайти кращий варіант за дійсний стан і з'ясувати можливість передбачення таких літніх приміщень, котрі власники не змінювали б, з одного боку, і іншого – забезпечували б цікаві художньо-естетичні вирішення і були візуально привабливими для зовнішніх спостерігачів водночас. Для цього необхідно проаналізувати найкращий вітчизняний та зарубіжний досліди та запропонувати певні рекомендації щодо проектування літніх приміщень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Літні приміщення часто є суб'єктом публікацій. Більшість із них стосуються існуючого стану, варіантів його поліпшення чи дизайну літніх приміщень. Значно менше уваги приділено проблематиці певних вимог у формі діючих норм або документів рекомендаційного характеру. Це можуть

бути як будівельні норми, так і документи, що результатом роботи довкола архітектурних громадських об'єднань, публікації урбаністів, журналістів тощо. Фахових публікацій, котрі б ґрунтовно висвітлювали тематику пошуку оптимальних і естетичних, і функціональних вирішень літніх приміщень вкрай мало, тому метою цієї статті є початок дискусії в названому напрямку. Сьогодні не достатньо великої кількості матеріалів публіцистичного характеру, що стосується різних аспектів міського життя, зокрема, функціонування літніх приміщень (Горбик, 2013), тому необхідно розширювати матеріалами більш наукового спрямування для подальшої можливості їх застосування в проєктній практиці.

Мета статті

Визначити основні проблеми використання та недоліки існуючих літніх приміщень житлових будинків ХХ–ХХІ ст., сформулювати пропозиції заходів та засобів, вирішень розширення функціональних можливостей балконів та лоджій.

Виклад основного матеріалу

1. Використання літніх приміщень: проєкти та реальність. На сьогодні літні приміщення здебільшого не використовуються за призначенням – бути своєрідним заміном прибудинкової ділянки/ території, де люди проводять час на відкритому повітрі з метою рекреації. Зважаючи на необхідність літніх приміщень, згідно діючих будівельних норм (ДБН В. 2.2-15) кожен власник квартири використовує балкони та лоджії відповідно до власних потреб. Найчастіше літні приміщення використовуються для складування різноманітних речей, на котрі не вистачає місця в інших приміщеннях помешкання. У реаліях України та всього пострадянського простору літні приміщення переважно є зашклененими. Використання не за призначенням балконів та лоджій зумовлено наступними чинниками:

- 1) Балкони та лоджії сприймаються як додаткова площа, що повинна бути повноцінно використана для потреб власників квартир. Зважаючи на меншу за показник комфортності забезпеченості житловою площею на одного мешканця у 25, а бажано 30 м²/ особу, літні приміщення компенсують цю нестачу фізичного простору.
- 2) Відсутність складських приміщень у квартирах, за винятком житла збудованого за останні 10 років, і то в меншості квартир є окремі підсобні приміщення.
- 3) Відсутність облаштованих, а часом і будь-яких підвалів, котрі можуть виконувати складську функцію, недостатній розмір комірок, мала висота підвалу, складність комунікації з квартирами (необхідно вийти на вулицю, наприклад, додаткові сходи тощо).
- 4) Погані, незручні пропорції літніх приміщень, часто надто мала ширина 0,8–1 м, що робить їх монофункціональними.
- 5) Кліматичні – можливості повноцінного використання протягом 5–6 місяців на рік у кліматичних умовах України.

Для того, аби якось компенсувати недоліки, їх склять, проте з наступних причин:

1. *Кліматичні* – обмежене використання протягом усього року.
 2. *Погодні* – відсутність вітру, дощу, снігу, туману та інших несприятливих погодних умов.
 3. *Експлуатаційні* – немає необхідності прибирати сніг, сміття, недопалки, екскременти птахів та ін.
 4. *Безпекові* – додатковий бар'єр для потрапляння у квартиру.
 5. *Візуально-психологічні* – відчуття більшої захищеності, приватності, ізоляваності.
- Незважаючи на ширші функціональні можливості, незашклений балкон також має низку переваг:
1. Краща можливість використання в рекреаційних цілях.
 2. Не погіршується естетика зовнішнього вигляду будівлі.

3. Можливість використання як евакуаційного майданчику при пожежі.
4. Не зменшується інсоляція, освітленість, вентиляція приміщень.
5. Кращий візуальний зв'язок із довколишньою територією (можливість спостереження та контролю).

Зважаючи на вказані недоліки літніх приміщень і необхідність їх зміни для більш повноцінного використання, відповідно до передбаченої функції необхідно запропонувати заходи для розширення функціональних можливостей літніх приміщень. Насамперед це стосуватиметься ще незбудованих будинків, а потім вже реконструкції існуючих.

2. Необхідність розширення функціонального використання. На жаль, переважно балкон/лоджія – це просто плита перекриття з огороженням. Здебільшого цього цілком достатньо, однак, зважаючи на кліматичні умови України, доцільним буде передбачати систему обігріву/охолодження.

Обігрів/охолодження. Для того, щоб збільшити час функціонування літніх приміщень, варто передбачити систему обігріву/охолодження. Доцільним вирішенням буде рідинна система (робоча рідина – вода, взимку з додаванням незамерзаючих рідин). Система охолодження працювала в спекотні літні дні без прив'язки до прямого сонячного опромінення. Нагріта вода могла б використовуватись у системі гарячого водопостачання. Звісно, це рішення потребує розрахунків і його застосування повинно бути обґрунтованим чинником комфортності та економічної доцільності. Обігрів також може здійснюватись як поверхніями (електричний чи водяний), так і від інфрачервоних нагрівачів у перехідний та холодний періоди року при температурах вище 5 °С. Відповідно до останніх кліматичних даних за 1991–2020 рр. період із денною температурою понад 5 °С становить 8 місяців на рік у Львові від середини березня до середини листопада.

Підведення інженерних мереж – вода, каналізація, електропостачання, освітлення. Для більш функціонального використання необхідним підвести/відвести воду та забезпечити освітлення та електропостачання. Наявність води в літньому приміщенні дозволить використовувати його як в господарських, та і в рекреаційних цілях, а також значно легше поливати рослини, котрі там можуть бути розташовані. Звісно, необхідно ретельно проробити вузол під'єднання змішувачів чи інших водорозбірних пристроїв, щоб вода в трубах не могла замерзнути в холодний період року. Освітлення дасть змогу використовувати у вечірній/ нічний час, особливо це актуальним буде під час літньої спеки із температурами понад 30 °С.

Складське/ допоміжне приміщення поруч. Це приміщення може використовуватись для зберігання літніх меблів або кімнатних рослин, котрі не можуть зимувати в кліматичних умовах України. Вони повинні мати площу 1/10 – 1/12 від площі тераси. При зберіганні субтропічних/тропічних рослин обов'язковим є природне освітлення та штучне фітолампами.

Мобільний сонцезахист. Зважаючи та мінливість погодних умов, при високих температурах може відбуватися перегрів приміщень. При відсутності систем охолодження температура понад 25 °С є некомфортною, а понад 27 °С – неприйнятною. Тому одним із найдешевших та ефективних засобів є використання зовнішнього сонцезахисту при орієнтації на сх, пд-сх, пд, пд-зх та зх. Дані елементи повинні змінювати розташування і ховатися в певну нішу, зсуватися так, щоб мінімально обмежувати огляд із балкону чи лоджії.

Організоване водовідведення. Літні приміщення повинні мати трап, що з'єднував їх із трубою зовнішнього водовідведення. Це несуттєво збільшить їх вартість, а натомість коліно туби та місце з'єднання можуть бути гарною сучасною архітектурною деталлю, котрих так бракує в сучасному житлі, наприклад, як в будинку на вул. Зарицьких, 5 у Львові.

Облаштування по максимуму. При наявності великого літнього приміщення, як правило, – це тераса, великий балон або лоджія, можна передбачити мобільне засклення. Як у випадку із сонцезахистом вони повинні бути рухомим і зсуватися/розсуватися залежно від погодних умов, може

ховатися в невелику нішу, для цього варто передбачати спеціальне кріплення. Крім того, у літньому приміщенні може бути камін як функціональний, так і декоративний. Літнє приміщення розміром із кімнату 16–25 м² або більше може перетворитись у другу (літню) вітальню і використовуватись у різноманітних цілях – тихий відпочинок, сон, заняття спортом, проведення вечірок, гра дітей, харчування, читання та ін. Варто відзначити, що якість повітря в помешканнях, як правило, гірше, ніж зовні (тому й передбачається система вентиляції), тому проведення часу на відкритому повітрі сприятиме здоров'я мешканців квартир, особливо у спекотний період.

Мобільне засклення. На сьогодні можливе влаштування мобільного засклення – розсувної чи розбірної конструкції. Це суттєво обмежить експлуатацію в холодний період року. Однак, таке засклення доцільно передбачати у всіх літніх приміщеннях, оптимальним є лоджії середнього розміру (від 6 до 12 м²).

3. Проблематика впровадження. Літні приміщення в існуючих будинках переважно є заскленими (80 % і більше), малоестетичними ззовні і використовуються в господарсько-складських цілях (зберігання речей, сушіння білизни та ін.). Часто в новобудовах заздалегідь склять літні приміщення і навіть передбачають системи обігріву в холодний період року. Однак, часто вони мають глухе огороження знизу та суттєво обмежують освітлення й вентиляцію приміщення. Чесно кажучи, їх складно назвати літніми приміщеннями, бо просторовий і візуальний зв'язок із доволішинім простором є обмеженим. Основною причиною цього стану речей є незадовільні пропорції таких приміщень, тому жоден силовий сценарій приведення до проектного стану не дасть дієвих результатів і мешканцям комфортно від цього не буде. Тому раціональним варіантом будуть проекти комплексного ремонту/реконструкції такого житла (99 % і більше) із демонтажем таких балконів/лоджій із заміною “нормальними” літніми приміщеннями завширшки щонайменше 1,6 м, а бажано 1,8 і більше метрів. Оптимальним варіантом буде приставна самонесуча конструкція з шарнірним з'єднанням до зовнішньої стіни будинку. Площа таких літніх приміщень повинна становити від 4 до 10–12 м² залежно від розміру квартир. До того ж проєкт комплексної реконструкції повинен враховувати необхідність передбачення і складських приміщень площею 1,5–3 м², оскільки навіть облаштоване літнє приміщення не буде заміником балкону-комори. Звісно, можливість такої реконструкції обмежуватиметься не лише технічними, економічними (вартість) та організаційними (згодою 2/3 мешканців таких будинків) факторами, але й складністю виконання положень будівельних норм, що стосується нормування параметрів освітлення та інсоляції, відповідно треба буде зробити пені поправки, котрі дозволяли зменшувати показник інсоляції в умовах комплексної реконструкції. Зважаючи та наші реалії, цей процес може розпочатися після 2030 р., найбільш імовірно у другій половині XXI ст.

4. Літні приміщення у новобудовах. На відмінну від існуючого житла будинки, котрі ще не збудовані або перебувають на стадії розробки, проєктуватимуться в майбутньому і можуть передбачити функціональні та естетичні літні приміщення з нормальними пропорціями (не менше, ніж 1,6 м, із інженерними комунікаціями та можливим озелененням (стаціонарним озелененням). Для цього варто внести зміни в будівельні норми, де вказати мінімальні значення ширини, глибини, площі та інших параметрів. Це можна зробити не лише на національному, але й на локальному рівні – введенням рекомендацій, будівельних норм, кодексів та ін.

5. Літні приміщення як базовий елемент системи озеленення. Зважаючи на важливість рослин із точки зору естетики, мікроклімату та якості повітря доцільно передбачати озеленення не лише у внутрішньому подвір'ї та міжбудинкових територіях, а й у межах будівлі – дах, фасад, літні приміщення, проколи корпусу. Літні приміщення є одним із оптимальних місць для розташування озеленення, котре може виконувати також функцію візуально бар'єру між житлом та вулицею. Озеленення може передбачатися також у літніх приміщеннях спільного використання – оранжереях, зимових садах.

6. Літні приміщення як головний елемент пластики фасаду. Зважаючи на переважання більш лаконічної мови сучасної житлової архітектури, фасади будівель часто є аж занадто стриманими (Чобан, 2017). Із одного боку, вони не створюють певного дисонансу, дисгармонії та відчуття роздратування, із іншого боку, вони є часто невиразними, безликими, типовими й формують близьку фрактальної структуру, котра втомлює очі та сприяє відчуттю відчуженості від середовища та місця. Зважаючи на це, літні приміщення виступають оптимальним елементом, котрий робить фасад більш цікавим, пізнаваним, різноманітним.

7. Пластика та естетика літніх приміщень. Балкони та лоджії в новобудовах починають відрізнятися і в кількісному, і в якісному вимірах від літніх приміщень попередніх періодів. Вони проектуються більшої глибини, тому мешканці в теплий період року не перетворюють їх в зовнішні комори. Однак естетика балконів часто є доволі сумнівною, навіть дещо агресивною. Використовуються ламані складні форми, темна колористика, домінування повторюваності. Тому фони плаского світлого фасаду глибокі, широкі балкони виглядають візуально важко, обтяжливо, малоестетично. Зважаючи на це, необхідно більш виважено підходити до вирішення фасадів, аби не виникало відчуття дисгармонії між основним тілом будівлі та її елементами. Крім того, необхідно уникати надмірної повторюваності (балкон під балконом), що змушуватиме архітекторів забезпечувати більшу планувальну різноманітність, що якісно може покращити житлову архітектуру ([online] Доступно: <http://archiline.if.ua/>).

Висновки

1. Літні приміщення мають важливе функціональне й візуально-естетичне значення для створення комфортного, сучасного та візуально привабливого, виразного житла.
2. Для того, аби літні приміщення могли виконувати свою роль – бути заміником прибудинкової ділянки, вони повинні мати відповідні пропорції та інженерно-конструктивне облаштування.
3. Літні приміщення повинні мати штучне освітлення та електропостачання, можуть також обладнуватися засобами/системами водопостачання/водовідведення, обігріву/охолодження.
4. При максимальній обладнаності літні приміщення можуть відігравати роль літньої вітальні або поліфункціонального простору.
5. Мінімальна функціональна ширина літніх приміщень, за винятком французьких балконів, повинна становити 1,6 м при довжині понад 3,5 м, при довжині понад 4,5 м – не менше 2 м. Площа балконів та лоджій має складати 4–12 м².
6. Варто внести законодавчі зміни в нормування літніх приміщень, щоб у майбутньому літні приміщення відповідали б вимогам комфортності, естетики та функціональності.
7. В існуючому житлі балкони та лоджії можуть бути демонтовані та замінені на більш функціональні шляхом комплексної програми реконструкції.

Бібліографія

- Горбик О. Р., Зайцева В. Ю., Редькіна М. Г., 2013. Особливості функціонально-планувальних вирішень у проєктах садибних будинків для незаможних молодих родин. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Вип. 34. С. 56–63.
- Король В. П., 2006. Архітектурне проєктування житла: навч. посібник. Київ: ФЕНІКС. 208 с.
- Мінрегіонбуд України, 2006. *ДБН В. 2.2- 15 – 2005. Будинки і споруди. Житлові будинки. Основні положення*.
- Чобан С. Э., Седов В. В., 2017. Архитектура как баланс сил. “НЛО”. 187 с. URL: <https://archi.ru/world/77094/arkhitektura-nachinaetsya-s-irrationalnogo-prostranstva>.

Зміна правил перепланування не стосується появи нових будок на балконах. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2606171-a-zmina-pravil-pereplanuvanna-ne-sprovokue-poavu-novih-budok-na-balkonah.html>

Заскленні балкони – не стільки користі, як шкоди. URL: https://7d.rv.ua/vlasna_dumka/2018-07-27/zaskleni-balkony-ne-stilky-korysti-yak-shkody.

Посібник для вирішення невігаданих проблем житлових кварталів Києва та області. URL: <http://standard.a3.kyiv.ua/research/2-2-balcony>

Літні приміщення в інтер'єрі та екстер'єрі багатоквартирного житла. URL: <http://archiline.if.ua/>

References

Gorbyk O. R., Zaitseva V. Yu., Redkina M. G., 2013. Features of functional-planning decisions in projects of manor houses for poor young families. Modern problems of architecture and urban planning. Issue 34. S. 56–63.

Korol V. P., 2006. Architectural design of housing: textbook. K.: Feniks. 208 s.

Ministry of Regional Development of Ukraine, 2006. DBN V. 2.2-15 2005. Buildings and structures. Residential buildings. Substantive provisions.

Choban S. E., Sedov V. V., 2017. Architecture as a balance of forces. “UFO”. 187 s URL: <https://archi.ru/world/77094/arkhitektura-nachinaetsya-s-irrationalnogo-prostranstva>.

Changing the rules of redevelopment does not apply to the appearance of new booths on balconies URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2606171-a-zmina-pravil-pereplanuvanna-ne-sprovokue-poavu-novih-budok-na-balkonah.html>

Glazed balconies are not so much good as bad. URL: https://7d.rv.ua/vlasna_dumka/2018-07-27/zaskleni-balkony-ne-stilky-korysti-yak-shkody.

A guide to solving unimagined problems in residential areas of Kyiv and the region. URL: <http://standard.a3.kyiv.ua/research/2-2-balcony>

Summer rooms in the interior and exterior of an apartment building URL: <http://archiline.if.ua/>

Andrij Smaliychuk¹, Kateryna Berkela², Anastasiya Dzyhalenko³

Lviv Polytechnic National University,

¹ senior lecturer of the Department of Architecture Design & Engineering

e-mail: smaliychullviv@gmail.com

orcid: 0000-0001-7465-3723

² student AR-43

e-mail: berkelakatreem@gmail.com

orcid: 0000-0002-0706-4651

³ student AR-43

e-mail: anastasiia.dzyhalenko.ar.2018@lpnu.ua

orcid: 0000-0002-9564-6714

ESTHETIC AND FORM CREATION PROBLEM OF SUMMER SPACES

© Smaliychuk A., Berkela K., Dzyhalenko A., 2021

A lot of mass media write about the summer spaces aesthetics problem. The articles, notes, posts, blogs and other content are dedicated primarily to the experience of housing exploitation.

However, architects, urban planners and other professionals determine the problem rather rarely. Summer spaces, first of all, balconies, loggias and terraces are important as functionally as aesthetically for the creation of comfortable, modern and visually expressive housing.

Architects must provide both functional and aesthetic solutions, knowing that homeowners can change their designs. You must use the best domestic and foreign experience to prevent the unwanted changes which are

analyzed in this article. Without this, balconies and loggias will be glazed by either the developer, which significantly worsens the aesthetics of the facade or residents, which makes the worst solution.

First of all, summer spaces must have the appropriate proportions and engineering supplies. Balconies and loggias must have artificial lighting and electricity supply, they can also be equipped with water supply rain sewer, heating and cooling systems. With maximum equipment, summer spaces can play the role of a summer living room or a multifunctional space. In hot weather, balconies and loggias can even be used as a bedroom, which is important due to global warming.

In addition to engineering supply it is necessary to provide some spatial standards: minimum width not less than 1.6 m with a length less than 3.5 m, 1.8 m for 3.5–4.5 m length, and 2m for more than 4.5 m. The area of balconies and loggias should be 4–12 m². Summer spaces fencing should not reduce sunlight and daylight in the rooms – so the glass or vertical metal handrails are the best solutions. It is also advisable to combine deaf parts with visually permeable.

To implement these proposals, it is necessary to make legislative changes in summer spaces standards. Increasing of housing culture level and informing about the best and sustainable examples is also important. Balconies and loggias in existing housing can be dismantled and replaced with more functional ones through a comprehensive renovation program. The option of individual reconstruction is not appropriate.

Keywords: balcony, loggia, glazing, function, facade, using.